

Trochę historii...

Po trwających blisko 7 lat pracach budowlanych 11 stycznia 1958 roku, w otoczeniu krajobrazu miasta robotniczego, do użytku mieszkańców oddano obiekt o nazwie „Dom Kultury Zagłębia”. Przemówieniom nie było końca: *Obiekt tego typu należy się Zagłębiu Dąbrowskiemu za jego rewolucyjne tradycje za długoletnią walkę, którą szczyciła się cała klasa robotnicza i międzynarodowy ruch robotniczy. Wykorzystajcie go jak najlepiej. Niech Dom ten służy młodzieży i dzieciom, niech służy całemu pokoleniu, by żyły kulturalnie ucząc się budować coraz lepszą Polskę.*¹ Tymi słowami zwrócił się do przybyłych na uroczyste otwarcie gości, przecinając wstęgę, inicjator budowy, ówczesny wicepremier i wojewoda śląsko-dąbrowski, późniejszy Przewodniczący Rady Państwa – generał Aleksander Zawadzki.

W 1958 roku na sali teatralnej zasiadła więc pierwsza dąbrowska publiczność.

Był to moment znaczący nie tylko w historii miasta, ale i całego regionu. Nowo powstały gmach przyciągał uwagę swoją wielkością, kształtem oraz bogatymi wykończeniami charakterystycznymi dla socrealistycznego stylu architektonicznego. Kontrowersje budziła jednak licząca przeszło 60 tysięcy m³ kubatura budynku, ale także, a może przede wszystkim, koszt budowy i wyposażenia, pokryty w dużej mierze ze środków pochodzących z budżetu państwa. Mury nowobudowanego gmachu wzrastały w otoczeniu pól i tworzącego się krajobrazu robotniczego. Efekt prac inżynierów i budowlanców był jednak imponujący. Nic dziwnego – trzykondygnacyjny, odznaczający się zachowaniem symetrii budynek na wysokich piwnicach, z elewacją z czerwonej cegły oraz piaskowca, z licznymi balkonami, centralizowaną wieżą zdobioną attykami, z poddaszem w postaci korony, usytuowany na Placu Wolności, zdecydowanie można określić mianem monumentalnego. Wnętrza z kolei – okazałe, w dużej mierze wykończone marmurem korytarze, z licznymi kolumnami i bogatą ornamentyką. Sale zdobione okazałymi lustrami, ręcznie malowanymi kaflami (majolika) oraz boazerią, nadające poszczególnym pomieszczeniom unikalny charakter. Budynek od razu stał się symbolem i wizytówką oraz na stałe wpisał się w krajobraz miasta. Powstanie Pałacu Kultury miało ogromny wpływ na rozwój przyszłego centrum Dąbrowy Górniczej.

Nie obyło się jednak bez krytycznych uwag. Architektowi Zbigniewowi Rzepeckiemu – autorowi projektu – zarzucano przede wszystkim bezużyteczność zbyt okazałych korytarzy, które miały stanowić zmarnotrawioną przestrzeń uniemożliwiającą wykorzystanie jej w celach dydaktycznych. Ponadto wciąż konieczne było przeprowadzanie kolejnych remontów.

Mimo nieprzychylnych opinii i wszelkich przeciwności, 22 listopada 1979 r. budynek jako Pałac Kultury Zagłębia został wpisany do Krajowego Rejestru Zabytków. W uzasadnieniu czytamy: *Obiekt jest wybitnym przykładem socrealistycznej architektury w Polsce Ludowej.*²

W latach swojej działalności Pałac Kultury Zagłębia wielokrotnie zmieniał nazwę. Choć tuż po otwarciu Instytucja została ochrzczona mianem „Domu Kultury Zagłębia”, od początku budynek intuicyjnie określano mianem pałacu. Gdy na plac budowy przywieziono pierwsze strzegomskie marmury dało się słyszeć komentarze: *Oto pałac nam budują, prawdziwy pałac!*³

Tak okazały gmach szybko stał się siedzibą licznych inicjatyw m.in. prowadzonych pod skrzydłami Amatorskiego Ruchu Artystycznego. Działały tu: Amatorski Klub Filmowy „Zagłębie”, Teatr „Forum”, a także liczne kluby zainteresowań oraz zespoły muzyczne. W Pałacu Kultury od 1958 roku mieściła się także siedziba Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Hugona Kołłątaja - jednej z najstarszych placówek kulturalnych Zagłębia. Bibliotekę utworzono w 1906r. Jej księgozbiór po II Wojnie Światowej był imponujący, a liczba czytelników z roku na rok rosła.

Przeszło 30 lat istnienia Pałacu Kultury Zagłębia wiązało się nierozzerwalnie z ustrojem komunistycznym, czego odzwierciedlenie odnajdziemy w repertuarze oraz tematyce eksponowanych wystaw i scenicznych wydarzeń kulturalnych. Galeria i korytarze Pałacu Kultury były miejscem ekspozycji tzw. wystaw o „dużym ładunku ideowo wychowawczym”⁴, takich jak: „Związek Radziecki Dzisiaj”, „Dzierżyński – Rewolucja – Socjalizm”, „Osiągnięcia Gospodarcze ZSRR”, „Osiągnięcia zakładów pracy w XX-leciu PRL”, „Największe dokonania przemysłu NRD”. Pałac był też siedzibą klubu „Przyjaźń” pielęgnującego stosunki polsko-radzieckie.

Począwszy od 1960 roku w Pałacu Kultury funkcjonował jeden z najstarszych i najbardziej utytułowanych klubów filmowych w Polsce - Amatorski Klub Filmowy „Zagłębie”. Jego powstanie, to w dużej mierze odzwierciedlenie fascynacji polską szkołą filmową, czyli kinem Andrzeja Wajdy, Kazimierza Kutza, Jerzego Kawalerowicza, czy Wojciecha Hasa.

Klub był patronem założonego w 1972 roku Dyskusyjnego Klubu Filmowego „Kadr”. Filmy prezentowane w DKF należały do najśłynniejszych dzieł kinematografii, a dzięki współpracy z filmoteką polską, uczestnicy seansów mieli możliwość dotarcia do cennych archiwalnych produkcji kinowych. Było to miejsce spotkań i długich rozmów o sztuce filmowej, także z wybitnymi postaciami polskiego kina. Wśród licznych osobistości, które odwiedziły Dyskusyjny Klub Filmowy wymienić można Gustawa Holoubka, czy Agnieszkę Holland.

Od października 2007 roku Pałac jest także siedzibą Kina Studyjnego „Kadr”.

Począwszy od 1964 roku w Pałacu Kultury Zagłębia mieściło się także Muzeum Historii Ruchów Robotniczych im. Aleksandra Zawadzkiego prezentujące liczne pamiątki po generale, obrazujące jego drogę od górnika kopalni „Paryż” do działacza politycznego o najwyższych godnościach państwowych.

Koniec lat 60. oraz lata 70. były okresem przełomowym w dziejach instytucji. Za sprawą licznych remontów i adaptacji pomieszczeń, możliwym stało się utworzenie nowych klubów.

W 1969 roku w salach dawnej kawiarni utworzono młodzieżowy Klub „Agora”. Był on organizatorem m.in. spotkań z ciekawymi ludźmi (olimpijczykami, działaczami społeczno-politycznymi, zespołami muzycznymi), bali dla samotnych i zakochanych czy tzw. wieczornic artystycznych, wieczorków muzycznych i występów kabaretowych. Ponadto odbywały się tu dyskoteki oraz zajęcia świetlicowe. W 1972 roku dzięki odpowiedniemu zagospodarowaniu sali gimnastycznej na parterze, powstał Klub „Przy Samowarze”. Skupiał on dorosłych w sekcji szachowej i brydżowej, a od września 1975 roku funkcjonował w nim także „Klub Seniora”. Renciści i emeryci w każdą środę mieli okazję uczestniczyć w imprezach teatralnych, muzycznych i estradowych odbywających się w sali teatralnej lub skorzystać z porad prawnych i lekarskich, albo pobawić się na wieczorkach tanecznych.

Dodatkowo w ramach aktywności Pałacu funkcjonowały i funkcjonują do dziś zespoły amatorskie i koła zainteresowań zarówno dla dzieci jak i dorosłych. PKZ był też miejscem zabaw, seansów filmowych, organizował ferie zimowe podczas których np. dzieci i młodzież mogły korzystać z lodowiska lub też jeździć na sankach.

Na przełomie lat 1970/1971 Pałac Kultury Zagłębia objął patronat nad Polskim Towarzystwem Miłośników Astronomii. W samym tylko okresie 1983-1987 członkowie zrzeszeni w Towarzystwie Obserwatorów Słońca dokonali 17 tysięcy 423 obserwacji! Dorobek i osiągnięcia naukowe podopiecznych Wacława Szymańskiego doceniano nie tylko w Polsce, ale i poza granicami.

W Pałacu funkcjonował także „Klub dla narzeczonych”, czyli powstały w porozumieniu z miejscowym Urzędem Stanu Cywilnego cykl wykładów psychologiczno-socjologicznych o małżeństwie i rodzinie, połączonych z kursami umiejętności praktycznych, na przykład przewijania i kąpania niemowląt, a także „Klub miłośników psychotroniki” (od 1982 roku), którego ideą była fascynacja człowiekiem oraz dbałość o ochronę środowiska.⁵ Klub organizował liczne spotkania tematyczne m.in.: „Sztuka opanowania siebie – ćwiczenia siły woli”, „Charakterystyka ścieżek w nowoczesnej jodze”, „Wegetarianizm”, „Praca różdżkami i wahadełkami”, „Energia piramid i jej zastosowanie w życiu”, „Hipnoza jako zjawisko i jej zastosowanie”.⁶ Udział w spotkaniach był otwarty dla wszystkich, nawet największych sceptyków.

W Pałacu organizowane były liczne wydarzenia kulturalne m.in. „Literacki Hyde Park” im. Gustawa Morcinka oraz Turniej Poezji Śpiewanej. Pod patronatem Ministerstwa Kultury i Sztuki, w latach 1973-2006 odbywał się tu, zainspirowany dorobkiem teatru „Forum”, coroczny ogólnopolski, prestiżowy przegląd amatorskich teatrów alternatywnych pod nazwą „Barbórkowe Spotkania Teatralne”.

1 września 1991 Pałac Kultury Zagłębia stał się siedzibą Państwowej Szkoły Muzycznej I stopnia im. Michała Spisaka. We wschodnim skrzydle budynku uczniowie kształcili się w zakresie gry na fortepianie, skrzypcach, wiolonczeli, instrumentach dętych i perkusyjnych. Odbywały się tu także zajęcia z rytmiki. Sala kameralna zwana także salą lustrzaną była miejscem licznych występów uczniów prezentujących swoje umiejętności.

W latach 2004 – 2007 w Pałacu Kultury Zagłębia działała Zagłębiowska Scena Muzyczna. Jej pomysłodawcą był ówczesny Prezydent Miasta Dąbrowy Górniczej - Jerzy Talkowski.

Przez lata estrada Pałacu Kultury Zagłębia gościła wybitnych artystów z całej Polski. Zorganizowano tysiące spektakli teatralnych, koncertów, recitali, oper, operetek oraz wystaw malarskich i fotograficznych. Gościli tu aktorzy największych scen teatralnych z całej Polski. Na kartach kronik swoje wpisy pozostawili m.in.: Sławomir Mrożek, Tadeusz Różewicz, Wojciech Kilar, Krystyna Prońko, Anna Jantar, Krystyna Janda, Czesław Niemen czy Hanka Bielicka.

Na lata 2011–2014 przypadł okres generalnego remontu budynku Pałacu Kultury Zagłębia. Mimo to, że zabytkowy obiekt na czas renowacji stał się placem budowy, instytucja nie zawiesiła swojej działalności, którą prowadziła w byłej siedzibie Szkoły Muzycznej przy ul. Wojska Polskiego.

Budynek Pałacu Kultury Zagłębia na Placu Wolności, od 2014 roku na nowo stał się tętniącym życiem, kulturalnym sercem Zagłębia Dąbrowskiego. To centrum kultury działające nieprzerwanie od 1958 roku, które przyczyniło się w dużym stopniu do promocji i rozwoju miasta oraz całego regionu. PKZ zapewnia rozrywkę mieszkańcom Dąbrowy Górniczej i okolic, a także stwarza im liczne możliwości rozwijania umiejętności, spędzania wolnego czasu i realizowania swoich pasji. Już blisko 60 lat wypełnia misję, dla której został powołany, zapewniając mieszkańcom kontakt z szeroko pojętą kulturą i sztuką.

Opracowanie i przygotowanie: Beata Maro

¹Kronika Pałacu Kultury Zagłębia, archiwum PKZ

²Dokument Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach Decyzja o wpisaniu Pałacu Kultury Zagłębia do Rejestru Zabytków, źródło: archiwum PKZ

³Pałac Kultury Zagłębia „Nasza działalność 1983-1987”, Dąbrowa Górnicza 1988, s. 84.

⁴Pałac Kultury Zagłębia, Dąbrowa Górnicza 1979r.

⁵PKZ nasza działalność 1983 – 1987, Dąbrowa Górnicza 1988r., s. 64-65.

⁶PKZ nasza działalność 1983 – 1987, Dąbrowa Górnicza 1988r., s. 65.